

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży w polskiej szkole w latach 1945-1989. Zalecenia i rzeczywistość (studia i szkice) : recenzja

Author: Katarzyna Tałuc

Citation style: Tałuc Katarzyna. (2019). Książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży w polskiej szkole w latach 1945-1989. Zalecenia i rzeczywistość (studia i szkice) : recenzja. "Bibliotheca Nostra" nr 1 (2019), s. 93-95

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży w polskiej szkole w latach 1945–1989. Zalecenia i rzeczywistość (studia i szkice) / Bogumiła Staniów. – Warszawa Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2018. – 226 s. – ISBN 978-83-65741-22-6

Książka popularnonaukowa adresowana do młodego czytelnika w Polsce rzadko stawiała się przedmiotem badań. Z pewnością jednym z powodów takiego stanu rzeczy były i są nadal kwestie terminologiczne, a dokładnie problemy z jednoznacznym zdefiniowaniem książki popularyzującej czy upowszechniającej wiedzę. Zadania tego nie ułatwia dosyć duża liczba pojęć używanych na nazwanie tego rodzaju wydawnictw zarówno w literaturze polskojęzycznej, jak i obcej. Inny powód braku większego zainteresowania książką popularnonaukową tkwi w konieczności jej wieloaspektowej analizy, sięgania po metodologię i narzędzia właściwe różnym dyscyplinom naukowym. Biorąc pod uwagę chociażby tylko te wymienione wyżej trudności, należy docenić pojawienie się opracowania pod tytułem *Książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży w polskiej szkole w latach 1945–1989. Zalecenia i rzeczywistość (studia i szkice)* autorstwa Bogumiły Staniów. Autorka to doświadczony pracownik naukowy związany z Uniwersytetem Wrocławskim mający w swoim dorobku wiele publikacji poświęconych wydawnictwom tworzonemu z myślą o młodym czytelniku. Warto tutaj przypomnieć przynajmniej dwie jej inne prace, czyli *Książka amerykańska dla dzieci i młodzieży w Polsce w latach 1944–1989* oraz *Z uśmiechem przez wszystkie granice. Recepcja wydawnicza przekładów polskiej książki dla dzieci i młodzieży w latach 1945–1989*. Książki te to cenne kompendia dostarczające informacji faktograficznych oraz celnych interpretacji na temat obecności książek obcych autorów na polskim rynku wydawniczym czy recepcji polskiej twórczości za granicami naszego kraju.

Publikacja *Książka popularnonaukowa...*, która wyszła w serii Nauka–Dydaktyka–Praktyka Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich stanowi efekt kilkuletnich badań poświęconych problematyce książki nieliterackiej kierowanej do ludzi młodych. B. Staniów już wcześniej, ogłaszając artykuły w czasopismach naukowych i monografiach zbiorowych, występu-

¹ Uniwersytet Śląski, Wydział Humanistyczny

jąc na konferencjach, dała się poznać jako znawczyni problematyki wydawnictw literatury *non fiction*. Jej najnowsza książka to podsumowanie owych badań, ale z pewnością nie wyczerpuje ona poruszanej problematyki. Bezsporną wartością pracy B. Staniów jest osadzenie rozważań w kontekście interdyscyplinarnym. Sama zresztą autorka już we wstępie sygnalizuje (s. 17) taką konieczność, ponieważ nie tylko forma tego typu publikacji, ale przede wszystkim funkcja, implikująca rodzaj sytuacji lekturowej, wymusza analizę przynajmniej z dwóch perspektyw: bibliologicznej i pedagogicznej. Mimo że B. Staniów podkreśla, iż jej celem było „ukazanie sytuacji książki popularnonaukowej dla dzieci i młodzieży w Polsce w latach 1945–1989 z perspektywy szkoły: jej miejsca w systemie oświaty, wyznaczonego zapisami prawa oświatowego, specyfiką programów nauczania, inwencją samych pedagogów” (s. 19–20), to przecież znajdują się w książce *passusy*, też o rozmiarach rozdziału, będące przykładami analizy bibliologicznej z elementami rozważań teoretycznoliterackich. Wymienić tutaj trzeba przede wszystkim rozdział siódmy, w którym autorka zaprezentowała asortyment wydawniczy Państwowych Zakładów Wydawnictw Szkolnych i Pedagogicznych (PZWS). Badaczka, oczywiście, koncentruje uwagę na książce popularnonaukowej w ofercie tego wydawnictwa. Omawia serie wydawnicze i tematykę poszczególnych książek. Wartościowe są szczegółowe analizy konstrukcji bohaterów, sposobów prowadzenia narracji, słownictwa i cech formalno-wydawniczych tych publikacji. Rozważania te posłużyły B. Staniów do rekonstrukcji warsztatu pisarskiego autorów książek popularnonaukowych, stworzenia swoistego rodzaju katalogu sposobów czy pomysłów na to, aby treściom kojarzonym z przymusem nauki szkolnej nadać atrakcyjną dla młodego czytelnika formę. Analiza ta również w dużym stopniu wzbogaca definicyjne rozumienie książki popularnonaukowej. Rozdział siódmy można także potraktować jako przyczynek poszerzający wiedzę o historii, w tym polityce wydawniczej, PZWS. Szkoda jednak, że zamieszczone w tym rozdziale ilustracje nie są kolorowe. Oczywiście, publikacje z lat PRL-u pod względem edytorskim nie dorównywały książkom z tego samego okresu wydawanym w krajach zachodnioeuropejskich. Niejednokrotnie jednak braki wynikające z uwarunkowań technologicznych czy ekonomicznych niwelowano dzięki inwencji i talentowi artystów zaangażowanych w projektowanie strony graficznej tych książek. Wystarczy wymienić nazwiska kilku grafików, plastyków, jak: Bohdan Butenko, Zbigniew Rychlicki, Andrzej Strumiłło, Konstanty Sopoćko, którzy tworzyli okładki, dostarczali ilustracje i tym samym podnosili walory artystyczne, ale i edukacyjno-poznawcze książki popularnonaukowej. Biorąc też pod uwagę fakt, że do tych publikacji coraz trudniej dzisiaj dotrzeć nawet badaczom, to tym bardziej oczekiwałoby się materiału ilustracyjnego na wyższym poziomie edytorskim.

Interesujące są także ostatnie dwa rozdziały przedstawiające główny temat książki z perspektywy bibliotekarskiej. Autorka dokonuje przeglądu

przepisów prawnych, zarządzeń, ogólników wyznaczających miejsce i rolę książki popularnonaukowej w bibliotece, zwłaszcza w bibliotece szkolnej. Jak podkreśla w zakończeniu tej części książki (s. 127–129), co też jest i dzisiaj aktualne, ramy prawne nie przystawały do rzeczywistości. Bibliotekarzom np. wyznaczono rolę przywódcy, który miał skupiać wokół siebie nauczycieli i proponować im nowatorskie metody nauczania z wykorzystaniem wcześniej skompletowanego księgozbioru specjalistycznego. Tymczasem ani budżety bibliotek szkolnych, ani pozycja bibliotekarza w środowisku szkolnym, sankcjonowana niejednokrotnie udzielnymi decyzjami dyrekcji placówki oświatowej, nie pozwalały na realizację tak ambitnych planów. Rozważania te dopełnia rozdział następny dotyczący czytelnictwa książek popularnonaukowych wśród uczniów i nauczycieli. B. Staniów, posiłkując się wynikami pracochłonnych kwerend obejmujących między innymi czasopisma bibliotekarskie i pedagogiczne z lat 1945–1989, nakreśla obraz funkcjonowania książki popularnonaukowej w świadomości jej adresatów – tych pośrednich (nauczycieli) i bezpośrednich (uczniów). Smutny to obraz, bo ukazujący swoistego rodzaju bezradność uczniów, nauczycieli, ale i bibliotekarzy. Wszyscy oni nie potrafili wykorzystać potencjału książki popularnonaukowej, szczególnie nauczyciele nie wiedzieli, kiedy mogą, czy nawet kiedy powinni po nią sięgnąć, żeby uatrakcyjnić proces dydaktyczny. Tak rozpoznana sytuacja książki popularnonaukowej w okresie PRL-u skłania badaczkę do zadania w zakończeniu pracy pytania o kondycję tego typu publikacji współcześnie. Pytanie jak najbardziej zasadne, gdyż po 1990 r. zmieniły się uwarunkowania polityczne i ekonomiczne, co spowodowało pojawienie się na rynku nie tylko niedostępnych wcześniej tytułów zagranicznych, ale przede wszystkim zaczęto wydawać książki w starannej i atrakcyjnej oprawie graficznej. Czy w tak odmienionej sytuacji książce popularnonaukowej zostanie wyznaczone należne jej miejsce w systemie oświatowym i przede wszystkim, czy będzie zauważana oraz doceniana przez uczniów i nauczycieli? Pytanie to wyznacza kierunek dalszych badań.

Zawartość przedstawionych rozdziałów B. Staniów poprzedza szczegółowymi opisami obecności interesującego ją rodzaju wydawnictw w spisach bibliograficznych i scharakteryzowaniem funkcji oraz sposobów wykorzystania książki popularnonaukowej zgodnie z obowiązującymi w latach 1945–1989 programami nauczania, wskazaniem metodycznymi.

Na koniec należy dodać, że opracowanie *Książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży w polskiej szkole w latach 1945–1989...* to cenna praca, bogata faktograficznie i przede wszystkim wzbogacająca wiedzę o funkcjonowaniu na rynku książki i w systemie oświaty w latach PRL-u niedocenianych wydawnictw, a z pewnością pomagających zrozumieć młodym ludziom trudne zagadnienia z otaczających ich rzeczywistości.